

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ВІДНОСИН В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

Гуторов А. О.

Анотація. Обґрунтування понятійно-категоріального апарату є вихідною методологічною проблемою організації дослідження. Тому метою статті є узагальнення і формування сутності й економічного змісту інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки. Як методи дослідження використано загальнологічні, а також методи формалізації й абстрагування, зокрема системний підхід. Показано, що інтеграційні відносини є специфічним різновидом економічних відносин і розвитку продуктивних сил, а агроекономічна інтеграція і міжгалузеві зв'язки трансформуються в інтеграційний механізм. Обґрунтовано, що інтеграційні відносини є структуротворчими, оскільки ведуть до системної цілісності, ієрархічності та структурованості. Їхнє формування на рівні національної економіки визначає мезорівень економічної системи.

Ключові слова: інтеграційні відносини, інтеграція, аграрний сектор.

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОДЕРЖАНИЕ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ОТНОШЕНИЙ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ

Гуторов А. А.

Аннотация. Обоснование понятийно-категориального аппарата является исходной методологической проблемой организации исследования. Поэтому целью статьи являются обобщение и формирование сущности и экономического содержания интеграционных отношений в аграрном секторе экономики. В качестве методов исследования использованы общелогические, а также методы формализации и абстрагирования, включая системный подход. Показано, что интеграционные отношения являются специфической разновидностью экономических отношений и развития производительных сил, а агроэкономическая интеграция и межотраслевые связи трансформируются в интеграционный механизм. Обосновано, что интеграционные отношения являются структурообразующими, поскольку ведут к системной целостности, иерархичности и структурированности. Их формирование на уровне национальной экономики определяет мезоуровень экономической системы.

Ключевые слова: интеграционные отношения, интеграция, аграрный сектор.

ECONOMIC CONTENT OF INTEGRATION RELATIONS IN THE AGRARIAN SECTOR OF THE ECONOMY

A. Gutorov

Abstract. Justification of the conceptual and categorical framework of the study is a basic methodological problem of its organization. Therefore, the aim of the article is to generalize and form the essence and economic content of integration relations in the agrarian sector of the economy. As methods of the research general-logical methods and the methods of formalization and abstraction, including the system approach, are used. It is shown that integration relations are a specific type of economic relations and development of productive forces, and the agroeconomic integration and interbranch relations are transformed into the integration mechanism. It is proved that integration relations are structural-forming, since they lead to development of the system integrity, hierarchy and structure. Their formation at the level of the national economy determines the meso-level of the economic system.

Ключевые слова: integration relations, integration, agrarian sector.

Постановка проблеми. Відповідно до загальних принципів гносеології вихідною проблемою методології дослідження є вибір понять і категорій, що відображають сутність досліджуваного явища. Реалізація вимог п. 3.1.28 «Інтеграційні чинники розвитку України» «Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природних, технічних і гуманітарних наук національних академій наук України на 2014–2018 роки» стосовно до аграрного сектора економіки України актуалізує проблему розвитку

інтеграційних відносин, що, своєю чергою, вимагає обґрунтування відповідного понятійно-категоріального апарату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічна категорія «інтеграційні відносини» є порівняно новою у науковій літературі. Більшість авторів розглядають або інтеграцію взагалі, або міжгалузеві зв'язки, ототожнюючи їх із відповідними відносинами. Незважаючи на численні праці вітчизняних і зарубіжних учених із проблем розвитку агроекономічної інтеграції, інтеграційні відносини в аграрному секторі економіки залишаються здебільшого поза увагою учених. Серед наявних здобутків із досліджуваної проблеми слід звернути увагу на праці М. Базина, В. Валентинова, В. Геєця, В. Гусакова, Є. Данкевича, М. Запольського, М. Кропивка, Ю. Лупенка, М. Маліка, А. Пилипенка, П. Саблука, О. Челнокової. Однак використовуваний авторами тезаурус інтеграційних відносин потребує узагальнення і уточнення.

Постановка завдання. Метою статті є узагальнення і формування сутності й економічного змісту інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки.

Виклад основного матеріалу. Розуміння сутності інтеграції тісно пов'язано з базовими категоріями діалектики – одиничним і загальним, фундаментальні принципи поєднання яких розробив ще Аристотель.

Усі види інтеграції у сучасних умовах господарювання в той або інший спосіб є взаємопов'язаними, а центральною ланкою системи зв'язків виступає економічна інтеграція, що іманентна інтеграційним відносинам. Особливим різновидом економічної інтеграції є агропромислова інтеграція. Проте, на нашу думку, змістова конструкція «агропромислова інтеграція» у сучасних умовах господарювання є доволі дискусійною. Так, невизначено яку саме промисловість слід включати в поняття «агропромисловий», тому що галузей промисловості багато. Як зазначає І. Ульянов, за часів СРСР під «промисловим» у цьому контексті розуміли харчову, м'ясо-молочну та деякі підгалузі легкої промисловості, що використовують сільськогосподарську сировину для подальшої переробки [1, с. 11]. Але еволюція інтеграційних відносин призвела до розширення сутності інтеграції на всі стадії ланцюга створення додаткової вартості: від постачання ресурсів, власне сільськогосподарського виробництва, переробки сировини до реалізації готової продукції кінцевим споживачам. Отже, крім названих галузей промисловості, додали ще частину хімічної промисловості, машинобудування, транспортне і складське господарство, торгівлю, громадське харчування тощо, що не відповідає змісту дефініції «промисловість». Беручи до уваги також факт того, що в Україні нині агропромисловий комплекс як цілісне утворення відсутній, а у нормативно-правових актах задекларований секторальний поділ національної економіки, найбільш коректним є визначення агроекономічної інтеграції. Її сутність полягає у сукупності процесів вирівнювання, зближення і злиття суб'єктів ринкової діяльності в агропродовольчому секторі з метою підвищення їх конкурентоспроможності й забезпечення продовольчої безпеки держави [2, с. 4]. Цільові компоненти конкурентоспроможності та забезпечення продовольчої безпеки держави дають змогу поєднати мікро- та макрорівні інтеграції, узгодити інтереси суб'єктів господарювання та державну регуляторну політику.

Слід зазначити, що в радянській агроекономічній літературі об'єктивною основою агропромислової інтеграції вважали виробничі зв'язки. У тому числі П. Гайдуцький зазначав, що управління усім агропромисловим комплексом зводиться переважно до управління міжгалузевими зв'язками [3, с. 31], тим самим виділяючи їх як окрему економічну категорію і вид інтеграції. Однак такий підхід не є методологічно коректним з огляду на суть усупільнення виробництва як форми розвитку суспільного виробництва на основі взаємозв'язків продуктивних сил і виробничих відносин. Учені ННЦ «Інститут аграрної економіки» П. Саблук, М. Малік і В. Валентинов всебічно показали, що технологічно зумовлені міжгалузеві зв'язки є матеріальною основою формування міжгалузевих відносин в аграрному секторі економіки [4, с. 276]. До того ж, як справедливо стверджують автори книги «Економічна теорія», сутність агропромислової інтеграції пов'язана із розумінням економічних відносин в аграрному секторі [5, с. 320], а на думку М. Базина, у капіталістичній економіці всякі міжгосподарські та міжгалузеві зв'язки й відносини тожодні інтеграції [6, с. 320].

Остання теза не є безпідставною, тому що в цілому під відносинами розуміють взаємозв'язок різних величин, предметів або явищ; взаємодію двох або більше осіб у виробничому процесі під час ведення будь-якого виду діяльності [7, с. 563], що загалом співвідноситься із сутністю інтеграційного процесу. Нині економічні відносини являють собою сукупність відносин між людьми у процесі виробництва матеріальних і духовних благ та їх привласнення в усіх сферах суспільного відтворення [8, с. 471]. Економічні відносини охоплюють матеріальну та нематеріальну сфери, формуючи три підсистеми економічних відносин: техніко-економічні, організаційно-економічні та соціально-економічні відносини.

Первинними та фундаментальними відносинами є відносини власності, оскільки вона визначає характер сполучення робочої сили та факторів виробництва – форму усупільнення виробництва. Антагонізм виробничих відносин проявляється через експлуатацію робітників власниками капіталу у процесі створення доданої вартості. Об'єктивною основою будь-яких відносин є приватний інтерес, однак обмеженість ресурсів і економічна природа капіталу породжують основне протиріччя капіталістичної (ринкової) економіки – протиріччя між суспільним характером виробництва та приватним характером привласнення його результатів.

Своєю чергою, відносини власності через акти привласнення предметів і результатів праці обумовлюють відносини конкуренції за права володіти, користуватися і розпоряджатися обмеженими економічними благами. Унаслідок цього протиріччя між власниками продуктивних сил і не-власниками загострюється настільки, що виникає потреба у регуляторному впливі задля стабілізації усєї економічної системи. Переважаючим на цьому етапі є інтерес капіталу щодо забезпечення простого та розширеного відтворення на рівні суб'єктів господарювання, проте він певною мірою обмежується інтересами людини стосовно недопущення її надмірної експлуатації. Систему таких регуляторних механізмів формують ринкові відносини та господарський розрахунок, метою яких є неперервність і взаємозв'язок виробництва, розподілу, обміну та споживання благ. Суб'єктами цієї системи суспільного виробництва є підприємства, господарські об'єднання, підгалузі, галузі та сектори національної економіки.

Сформована сукупність відносин у сфері матеріального виробництва уособлюється через механізми привласнення предметів природи у процесі праці, відносини спеціалізації, кооперації і концентрації виробництва в усіх формах на всіх рівнях ієрархії, відносини організації, управління і контролю за виробництвом, а також відносини щодо привласнення робочої сили, засобів виробництва й управління власністю.

Поглиблення суспільного поділу праці визначає потребу в її суспільній організації, а отже, і еквівалентності обмінних операцій, класичною основою яких є суспільно необхідні витрати праці. Відносини, що виникають на цій основі, є товарно-грошовими або ринковими, базуються на відносинах у сферах розподілу, обміну та споживання. Суб'єктами цих відносин є люди, суб'єкти господарювання, власники капіталу та держава.

Суспільне та приватне нагромадження капіталу в умовах ринкових відносин врешті-решт призводить до його концентрації і централізації, проявом чого є розширення масштабів сфер матеріального та нематеріального виробництва, його індустріалізація у формах горизонтальної і вертикальної інтеграції розширеного відтворення. Економічні відносини, які формуються при цьому, є фінансовими, що, за умови їхньої надмірної капіталізації, знаменують перехід у фазу фондового капіталізму.

З метою недопущення монополізації, як на галузевих товарних ринках, так і в усіх сферах суспільного відтворення, для забезпечення еквівалентності обмінних операцій застосовують особливий вид відносин – державно-управлінські, проявом яких є національні та галузеві економічні політики.

У цілому окреслена ієрархічна система економічних відносин складається з трьох основних підсистем: техніко-економічних, організаційно-економічних і соціально-економічних відносин. Так, техніко-економічні відносини виражають відносини у сфері виробництва та управління ним, товарного обміну – спеціалізація, кооперація і концентрація виробництва та праці, обмінні операції, організація виробництва на всіх рівнях ієрархії, розвиток техніки та технологій, автоматизація виробничих процесів, індустріалізація тощо. Предметом організаційно-економічних відносин є форми та методи господарювання, організація підприємництва, ринкові механізми, товарно-грошові відносини. Соціально-економічні відносини покликані забезпечити інтереси людини як основного засобу виробництва та кінцевої мети створення матеріальних благ. Вони уособлюються через відносини економічної власності в усіх сферах суспільного відтворення.

Цілком очевидно, що система економічних відносин перебуває у тісному, органічному причинно-наслідковому зв'язку з системою продуктивних сил. Зокрема, техніко-економічні відносини є речовою формою розвитку продуктивних сил, соціально-економічні відносини – суспільною, а організаційно-економічні – організаційною та управлінською формами. Усі вони можуть як сприяти, прискорювати розвиток продуктивних сил, так і гальмувати його. Внутрішній причинний зв'язок і залежність між продуктивними силами і виробничими відносинами, які являють собою дві нерозривно пов'язані сторони способу виробництва, виражається через об'єктивну дію економічного закону відповідності виробничих відносин характеру і рівню розвитку продуктивних сил. Ця відповідність, як і протиріччя, може бути як на рівні конкретного підприємства, так і на рівні галузі і всієї національної економіки.

Систему економічних відносин, що формуються і діють у сільському господарстві, охоплюючи увесь агропродовольчий сектор економіки, прийнято називати аграрними відносинами у широкому розумінні [9, с. 156]. Однак практика економічної діяльності господарських об'єднань, які розвивають аграрне виробництво на засадах інтеграції, свідчить, що джерело їхнього капіталу знаходиться переважно у фінансовій, промисловій та інших сферах. Тому інтеграційні відносини в аграрному секторі економіки є мультиагентськими, міжпредметними щодо економічних відносин [10]. Своєю чергою, їх необхідно розглядати й аналізувати як поліаспектні, що охоплюють техніко-економічні, організаційно-економічні та соціально-економічні відносини, а також усі форми розвитку продуктивних сил (рис. 1).

На нашу думку, під інтеграційними відносинами в аграрному секторі економіки необхідно розуміти економічні відносини суб'єктів господарювання та їх об'єднань, а також галузей і підгалузей економіки з приводу створення інтегрованих економіко-виробничих систем та / або інституцій для реалізації спільних економічних інтересів в коротко- та довгостроковій перспективі шляхом виробництва конкурентоспроможної продукції (товарів, робіт, послуг) для задоволення споживчого попиту на всіх етапах технологічного ланцюга створення

додаткової вартості, забезпечення сталого та просторового розвитку на усіх рівнях ієрархії й гарантування продовольчої безпеки держави.

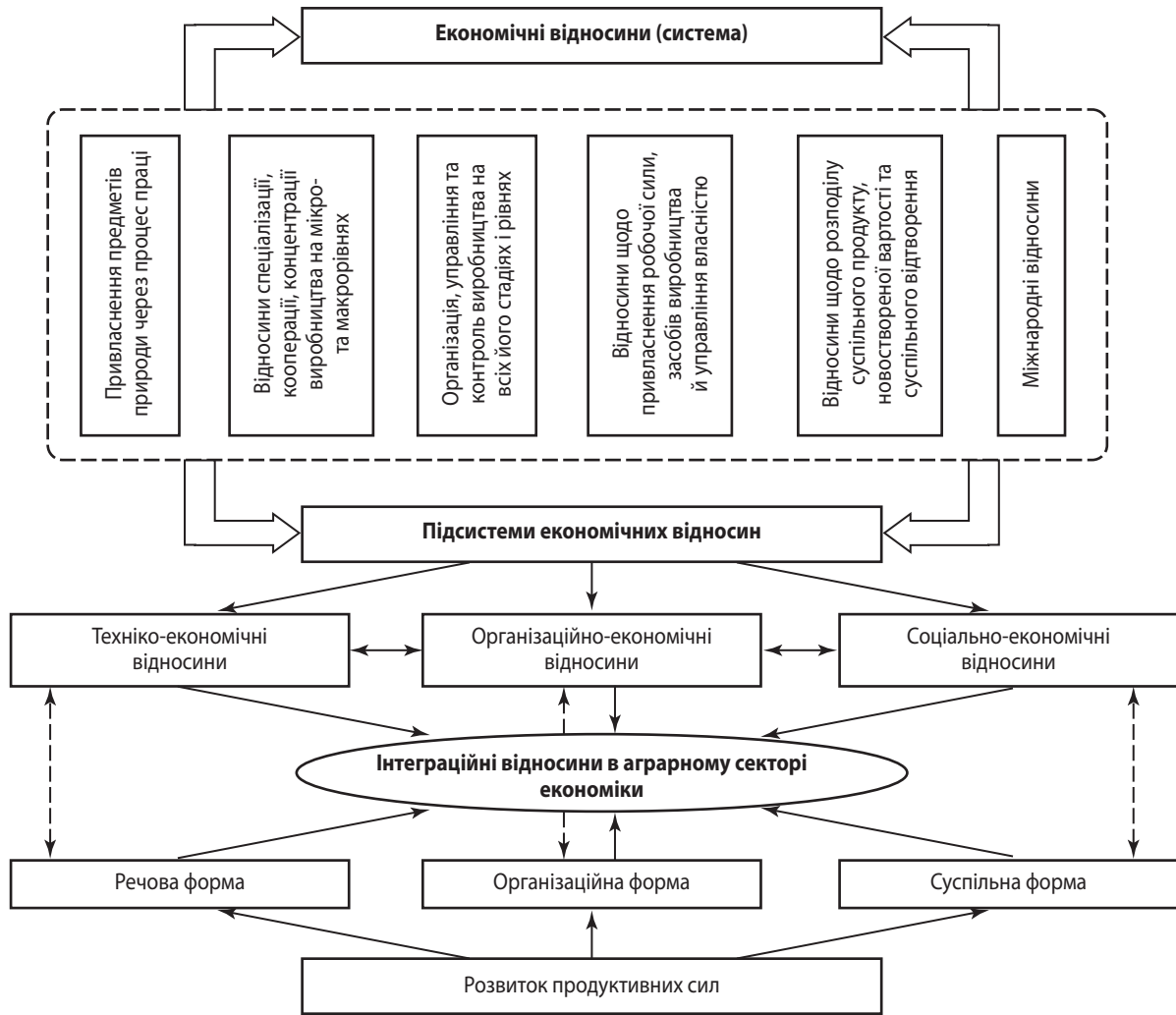

Рис. 1. Місце інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки в системі економічних відносин і розвитку продуктивних сил

Джерело: сформовано автором

Вважаємо за доцільне наголосити, наш концепт інтеграційних відносин за цільовими орієнтирами відповідає національній парадигмі сталого розвитку України [11]. У цьому контексті сталий розвиток дає змогу урахувати гео економічну стратегію, інституціоналізацію природоресурсних відносин і корпоративну соціальну відповідальність бізнесу. У сукупності імператив сталого розвитку вказує на один із магістральних напрямів інтеграційних відносин – системну єдність природи, суспільства та виробництва, а, враховуючи соціально-економічну природу й антропоцентризм економічних відносин, – знаменує загальну ноосферну перспективу. Своєю чергою, цільова установка на просторовий розвиток, за визначенням І. Лицура, має інтегрувати інноваційну й освітню політику, тому важливим національним пріоритетом країни при збереженні інноваційного вектора розвитку повинна стати можливість формування нового покоління людських і трудових ресурсів [12, с. 70]. Таким чином, інтеграційні відносини дають змогу сформулювати полюси інноваційного зростання національної економіки та її аграрного сектора зокрема. Тоді інтеграція інноваційних відносин як поєднання інтересів і дій між учасниками інноваційного процесу, подолання труднощів на «стиках» між різними фазами життєвого циклу інновацій [13, с. 157] є одним із центральних елементів системи інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки. Пріоритети забезпечення конкурентоспроможності та гарантування продовольчої безпеки держави поєднують інтеграційні відносини з суттю агро економічної інтеграції.

Різновидом інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки є кооперативно-інтеграційні відносини, які, за визначенням С. Гусакова, являють собою відносини підприємств, організацій і їхніх об'єднань, а також товаровиробників із метою створення кооперативно-інтеграційних структур усіх форм і налагоджування їхнього ефективного функціонування для виробництва різних видів продукції, переробки вихідної сировини й одержання високоякісних товарів під ринковий споживчий попит за технологічними ланцюгами просування продукції [14, с. 25]. Однак, як видно із визначення, кооперативно-інтеграційні відносини відповідають мікрорівню економіки.

Незважаючи на комплексний характер, інтеграційні відносини зберігають основне протиріччя капіталізму, закладене в діалектичній природі відносин власності. Крім цього, ми згодні з О. Челноковою, яка виділяє протиріччя між сталістю та мінливістю інтеграційних відносин [15]. Так, усі суб'єкти інтеграційних відносин, виступаючи елементами інтеграції, певною мірою характеризуються динамікою якісних і кількісних перетворень. Оскільки однією з головних ознак інтеграції є збереження цілісності системи, то такі трансформації визначають вектор і траєкторію руху інтеграційного процесу, призводять до зміни його етапів і стадій. Траєкторія інтеграційного процесу – це послідовність його стадій, що призводять до прогресивного або регресивного розвитку інтеграційних відносин. Тут варто зазначити, що етапи та стадії інтеграційного процесу О. Романова і Е. Макаров пропонують називати «кроком інтеграційного процесу», під яким розуміють одиничний акт реалізації інтеграційних відносин [16, с. 158–159], який залежно від напрямку може бути горизонтальним або вертикальним. Однак автори розглядають лише процес інтеграції, не враховуючи дезінтеграцію і реінтеграцію. Своєю чергою, протиріччя між сталістю і мінливістю інтеграційних відносин також необхідно розглядати залежно від джерела впливу: ендогенні й екзогенні. Перевагу тут мають ендогенні чинники протиріччя, тому що становлять основу системної динаміки. Вони формуються на основі внутрішніх протиріччя окремих видів економічних відносин, таких як протиріччя поділу та кооперації праці та виробництва, протиріччя між інтересами економічних агентів тощо. Вектор трансформації інтеграційних відносин під дією ендогенних протиріччя завдають інноваційні процеси й інноваційні відносини. Екзогенні протиріччя зумовлені чинниками зовнішнього середовища і міжсекторальними зв'язками, зокрема істотно впливають конкуренція, протиріччя між інтегрованими суб'єктами господарювання і владними інституціями, між інтегрованою системою і природою та суспільством, між національними, приватнокорпоративними і транснаціональними економічними інтересами тощо. Сукупність усіх протиріччя визначає змістовну сутність розвитку інтеграційних відносин.

Системний, процесний і структурний підходи щодо розуміння сутності інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки взаємопов'язані, оскільки інтеграція як їхній центральний елемент являє собою зміну організаційних станів (процесний підхід), структур (структурний підхід), а також знаходиться під впливом ендогенних і екзогенних факторів (системний підхід). Проте, розглядаючи агроекономічну інтеграцію через призму інтеграційних відносин, стає очевидним, що вона трансформується в інтеграційний механізм – сукупність станів, процесів і зв'язків, що виникають під час інтегрування. Своєю чергою, інтеграційний механізм іманентний господарському механізму, що дає змогу констатувати факт конструкції цілісної системи інтеграції та інтеграційних відносин в економіці. Елементами цієї системи є об'єкти (те, з приводу чого формуються і реалізуються відносини), суб'єкти (економічні агенти, що беруть активну участь у відносинах), а також їхні мотиви, стимули, цільові установки й інтереси. Загальна типологія інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки в цілому відповідає типології агроекономічної інтеграції з урахуванням трансформації інтеграційних форм в інтеграційні механізми, а видів і типів інтеграції – у напрями та форми розвитку інтеграційних відносин.

Висновки. Проведене дослідження дало змогу визначити інтеграційні відносини в аграрному секторі економіки в окрему економічну категорію, класифікувати їх як окремий квазівид економічних відносин. У цьому контексті поняття «інтеграція» та «інтеграційні відносини» співвідносяться як частинне та загальне. Інтеграційні відносини за своєю природою є структуротворчими, оскільки ведуть до системної цілісності, ієрархічності та структурованості. Їхнє формування на рівні національної економіки, на нашу думку, визначає мезорівень економічної системи. Цей висновок базується на тому, що мезорівень економіки являє собою міжгалузеві відносини, які формуються між суб'єктами господарювання різних видів економічної діяльності, державними інституціями. Ринковий механізм тут виконує посередницьку роль, поступаючись інтеграційному механізму. Під час формування міжгалузевих відносин на одному ієрархічному рівні господарського механізму виникають горизонтальні зв'язки, в іншому випадку – вертикальні, які, за умови дієвої системи державного управління, перетворюються на комплексуютьвальні, стратегічно орієнтовані на забезпечення сталого розвитку держави й економіки.

Перспективою подальших розвідок у цій царині є обґрунтування напрямів розвитку інтеграційних відносин в аграрному секторі економіки.

Література: 1. Ульянов И. П. Агропромышленная интеграция – что это такое? М.: Колос, 1982. 160 с. 2. Крылатых Э. Н. Теоретико-методологические основы изучения современной агроэкономической интеграции // Рыночная интеграция в агропродовольственном секторе. Тенденции, проблемы, государственное регулирование: материалы науч.-практ. конф. М.: ВИАПИ им. А. А. Никонова, 2010. С. 3–6. 3. Гайдуцкий П. И. Межотраслевые связи в агропромышленном комплексе. Киев: Вища школа, 1988. 192 с. 4. Саблук П. Т., Малік М. Й., Валентинов В. Л. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії та методології. Київ: ІАЕ, 2002. 294 с. 5. Економічна теорія/за ред. В. О. Білика, П. Т. Саблука. Київ: ННЦ ІАЕ, 2004. 560 с. 6. Интеграция сельскохозяйственного и промышленного производства на современном этапе/под ред. М. Я. Базина. Кишинёв: Изд-во ЦК КП Молдавии, 1974. 451 с. 7. Экономический словарь/под ред. А. Н. Азрилияна. М.: Ин-т новой экономики, 2007. 1152 с. 8. Економічна енциклопедія: у 3 т./ред. рада: Б. Д. Гаврилишин (голова) [та ін.]. Київ: Академія; Тернопіль: Акад. нар. госп-ва, 2000–2002. Т. 1: А (абандон) – К (концентрація виробництва)/відп. ред. С. В. Мочерний. 2000. 864 с. 9. Енциклопедія сучасної України/редкол.: І. М. Дзюба (співгол.), А. І. Жуковський (співгол.) та ін. Київ: Координац. бюро Енцикл. сучас. України, 2001. 823 с. 10. Hirsch W. Z. Toward a Definition of Integration. *Southern Economic Journal*. 1950. Vol. 17, No. 2. P. 159–165. 11. Національна парадигма сталого розвитку України/за заг. ред. Б. Є. Патона. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с. 12. Лицур І. М., Колосок О. М. Теоретичні підходи до розуміння просторового розвитку. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2008. Вип. 21. С. 69–73. 13. Економічний термінологічний словник-довідник: економіка, фінанси, менеджмент/за заг. ред. С. А. Корнієнка, В. Я. Олійника. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. фін. акад., 2013. 460 с. 14. Гусаков Е. В. Сущность и факторы развития кооперации и интеграции в АПК. *Весті національної академії наук Беларусі: серія аграрних наук*. 2013. № 2. С. 20–29. 15. Челнокова О. Ю. Классификация противоречий интеграционных процессов в экономике. *Изменяющаяся экономика России: проблемы теории*. 2002. С. 96–104. 16. Романова О. А., Макаров Э. В. Шаг интеграции: металлопроизводители и металлтрейдеры. *Вестник ЗабГУ*. 2013. № 08 (99). С. 149–161.

References: 1. Ulyanov I. P. Agropromyshlennaya integratsiya – chto eto takoye? M.: Kolos, 1982. 160 p. 2. Krylatykh Ye. N. Teoretiko-metodologicheskiye osnovy izucheniya sovremennoy agroekonomicheskoy integratsii // Rynochnaya integratsiya v agroprodovolstvennom sektore. Tendentsii, problemy, gosudarstvennoye regulirovaniye: materialy nauch.-prakt. konf. M.: VIAPIm. A. A. Nikonova, 2010. P. 3–6. 3. Gaydutskiy P. I. Mezhotraslevyye svyazi v agropromyshlennom komplekse. Kiyev: Vyshcha shkola, 1988. 192 p. 4. Sabluk P. T., Malik M. Y., Valentynov V. L. Formuvannia mizhhaluzevykh vidnosyn: problemy teorii ta metodolohii. Kyiv: IAE, 2002. 294 p. 5. Ekonomichna teoriia/za red. V. O. Bilyka, P. T. Sabluka. Kyiv: NNTs IAE, 2004. 560 p. 6. Integratsiya sel'skokhozyaystvennogo i promyshlennogo proizvodstva na sovremennom etape/pod red. M. Ya. Bazina. Kishinyov: Izd-vo CK KP Moldavii, 1974. 451 p. 7. Ekonomicheskii slovar/pod red. A. N. Azriliyana. M.: In-t novoy ekonomiki, 2007. 1152 p. 8. Ekonomichna entsyklopediia: u 3 t./red. rada: B. D. Havrylyshyn (holova) [ta in.]. Kyiv: Akademiia; Ternopil: Akad. nar. hosp-va, 2000–2002. Vol. 1: A (abandon) – K (kонтсentratsiia vyrobnytstva)/vidp. red. S. V. Mochernyi. 2000. 864 p. 9. Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy/redkol.: I. M. Dziuba (spivhol.), A. I. Zhukovskiy (spivhol.) ta in. Kyiv: Koordynats. biuro Entsykl. suchas. Ukrainy, 2001. 823 p. 10. Hirsch W. Z. Toward a Definition of Integration. *Southern Economic Journal*. 1950. Vol. 17, No. 2. P. 159–165. 11. Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy/za zah. red. B. Ye. Patona. Kyiv: DU «Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy», 2012. 72 p. 12. Lytsur I. M., Kolosok O. M. *Teoretychni pidkhody do rozuminnia prostorovoho rozvytku. Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia* [Theoretical Approaches to Understanding Spatial Development]. 2008. Vol. 21. P. 69–73. 13. Ekonomichnyi terminolohichnyi slovnyk-dovidnyk: ekonomika, finansy, menedzhment/za zah. red. S. A. Kornienka, V. Ya. Oliinyka. Dnipropetrovsk: Dnipropetr. derzh. fin. akad., 2013. 460 p. 14. Gusakov Ye. V. *Sushchnost i faktory razvitiya kooperatsii i integratsii v APK* [Essence and Factors of Development of Cooperation and Integration in the Agroindustrial Complex]. *Vesti natsyyanalnay akademii nauk Belarusi: seryya agrarnykh nauk*. 2013. No. 2. P. 20–29. 15. Chelnokova O. Yu. *Klassifikatsiya protivorechiy integratsionnykh protsessov v ekonomike* [Classification of the Contradictions of Integration Processes in the Economy]. *Izmenyayushchayasya ekonomika Rossii: problemy teorii*. 2002. P. 96–104. 16. Romanova O. A., Makarov Ye. V. *Shag integratsii: metalloproizvoditeli i metallotreydery* [Step of Integration: Metal Manufacturers and Metal Traders]. *Vestnik ZabGU*. 2013. No. 08 (99). P. 149–161.

Інформація про автора

Гуторов Андрій Олександрович – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, докторант, ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України (вул. Героїв Оборони, 10, м. Київ, 03127, Україна; e-mail: Gutorov.Andrew@gmail.com).

Информация об авторе

Гуторов Андрей Александрович – кандидат экономических наук, старший научный сотрудник, докторант, ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України (ул. Героев Оборони, 10, г. Киев, 03127, Украина; e-mail: Gutorov.Andrew@gmail.com).

Information about the author

A. Gutorov – Ph.D. (Economics), Senior Researcher, Doctoral Student, National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics” of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine (10 Heroiv Oborony Str., Kyiv, 03127, Ukraine; e-mail: Gutorov.Andrew@gmail.com).

*Стаття надійшла до ред.
15.12.2016 р.*